

زبان آموزی کودکان پیش دبستانی

(با تأکید بر زبان دوم و مناطق دوزبانه)

مؤلفان: فریده عصاره - مونا بافته

سرشناسه	عصاره، فریده، ۱۳۴۱-
عنوان و نام پدیدآور	زبان آموزی کودکان پیش دبستانی (با تأکید بر زبان دوم و مناطق دوزبانه)/ مؤلفان فریده عصاره و مونا بافته.
مشخصات نشر	تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	۱۳۶ ص. : مصور (بخشی رنگی).
شابک	978-964-08-0423-0
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	زبان آموزی -- راهنمای آموزشی
موضوع	واژه آموزی -- راهنمای آموزشی (قبل از مدرسه)
شناسه افزودن	یافته، مونا
شناسه افزوده	سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه).
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ ع ۶ ز ۲ / LB ۱۳۹
رده بندی دیویی	۳۷۲/۶۰۴۴
شماره کتابشناسی ملی	۲۶۴۹۴۹۵

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
وزارت آموزش و پرورش

زبان آموزی کودکان پیش دبستانی (با تأکید بر زبان دوم و مناطق دوزبانه)

مؤلفان: فریده عصاره - مونا بافته

دبیر پروژه: ابراهیم اصلانی

تصویرگر: سیدمیشم موسوی

طراح گرافیک: علی ابوالحسنی

چاپ اول: ۱۳۹۱

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی چاپ و صحافی از: خانه چاپ - اصفهان

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

شابک ۰ - ۵۴۲۳ - ۰۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN 978-964-08-0423-0

نشانی: تهران: خیابان سپهد قرن، پل کریمخان زند، کوچه شهید محمود حقیقت طلبه، شماره ۸

تلفن: ۸۸۸۰۵۳۲۴ - ۹۰۳۳۸۰۹ (فکس)

www.enma.ir

فهرست مطالب

۷	پیش‌گفتار
۸	مقدمه
۱۱	بخش اول: کلیاتی راجع به زبان
۱۲	فصل اول: زبان و ویژگیهای آن
۱۵	فصل دوم: توانش ربانی و ارتباطی
۱۶	● توانش ربانی کودکان پنج ساله
۲۰	فصل سوم: تعاریف
۱۸	الف: زبان اول
۱۸	ب: زبان دوم
۱۹	پ: زبان خارجه
۱۹	ت: زبان رسمی
۱۹	ث: زبان آموزشی
۲۰	فصل چهارم: مهارتهای زبان
۲۱	● گونه گفتاری و نوشتاری زبان
۲۱	● اهمیت مهارتهای شفاهی زبان
۲۷	بخش دوم: برنامه درسی زبان آموزی کودکان پیش دبستانی
۳۰	فصل پنجم: پرورش مهارتهای زبان فارسی
۳۰	الف: تقویت و توسعه گوش دادن
۳۱	● گوش دادن باهدف درک و دریافت
۳۲	● گوش دادن باهدف تقویت حافظه سمعی
۳۲	● گوش دادن باهدف دریافت هسته معنایی پیام
۳۳	● گوش دادن باهدف التذاذ و حظ سمعی
۳۳	ب: سخن گفتن

۳۴	۱- حرکت از سخن خود محور به گفت و گوی دوسویه
۳۵	۲- به کارگیری کارابزارهای ارتباطی
۳۵	۳- نوبت گیری و رعایت نوبت
۳۵	۴- در جمع سخن گفتن یا مهارت ابراز وجود
۳۶	۵- بیان احساسات خود برای شادیها و غمها
۳۷	۶- توصیف و توضیح دیده‌ها و شنیده‌ها
۳۸	پ: سخنی درباره رشد و تقویت خلاقیت زبانی
۳۹	۱- احترام به هویت فردی
۴۰	۲- پرورش تفکر
۴۰	۳- توجه به تخیل کودکان
۴۱	۴- توجه به هنر و ادبیات
۴۲	ت: آمادگی برای خواندن و نوشتن
۴۲	۱- آمادگی برای خواندن
۴۲	● پرورش دقت و تمرکز شنوایی
۴۲	● رشد و پرورش کلامی
۴۲	● رشد و پرورش بینایی
۴۴	۲- آمادگی برای نوشتن
۴۴	● آماده‌سازی برای فن نوشتن
۴۵	● آماده‌سازی برای نگاشتن اندیشه‌ها
	فصل ششم: برنامه درسی زبان آموزی کودکان پیش دبستان
۴۷	در مناطق دو زبانه
۴۷	● مقدمه
۴۹	● رویکرد برنامه
۴۹	● اهداف برنامه زبان آموزی در مناطق دوزبانه
۵۰	● اصول ناظر بر برنامه زبان آموزی در مناطق دو زبانه
۵۳	● اصول حاکم بر روشهای یادگیری- یاددهی
۵۶	● اصول حاکم بر ارزشیابی
۵۷	● ویژگیهای مربیان زبان آموزی در مناطق دوزبانه

در دنیای امروز اهمیت دوران کودکی، به خصوص سال‌های اولیه رشد و تکامل بر همگان ثابت شده است. به همین دلیل، توجه به آموزش‌ها و برنامه‌های پیش از دبستان، روز به روز بیشتر می‌شود. در کشور ما هم با وجود برخی کاستی‌ها، نقش و اهمیت آموزش‌های پیش از دبستان پذیرفته شده و تلاش‌هایی برای بهبود و ارتقای این آموزش‌ها انجام یافته است.

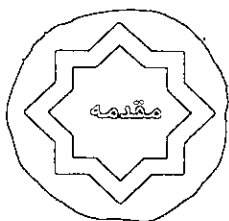
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش، تجربه اجرای دهها طرح‌ها و برنامه را در قالب «راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستانی» عرضه کرده است. انتظار می‌رود این راهنما رویکرد جدیدی نسبت به دوره پیش‌دبستانی در کشور به وجود آورد. انتشارات مدرسه به منظور پیگیری علمی مفاد راهنمای مورد اشاره و تولید منابع مفید و کارآمد در این راستا، درصدد برآمد مجموعه کتاب‌هایی را برای مربیان و کارشناسان دوره پیش‌دبستانی تهیه کند.

کتاب حاضر جلد دوم از مجموعه کتاب‌های راهنمای مربیان و کارشناسان دوره پیش‌دبستانی است که به موضوع زبان‌آموزی کودکان پیش‌دبستانی با تأکید بر زبان دوم و مناطق دو زبانه می‌پردازد. با عنایت به اصول حاکم بر فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستانی و تأکید به تدوین غیرمتمرکز محتوای فعالیت‌ها (توجه به فرهنگ بومی و محلی کودکان)، هدف اصلی از تولید این مجموعه، همان‌گونه که از عنوان آن هم برمی‌آید، راهنمایی برای طراحان و اجرای برنامه‌هاست. این مجموعه می‌تواند الگویی برای تولید منابع دیگر، متناسب با نیازها و شرایط مناطق گوناگون کشور باشد.

اگر چه مخاطب اصلی مجموعه مربیان و کارشناسان هستند ولی بسیاری از مطالب آن می‌تواند برای والدین نیز قابل استفاده باشد. همچنین این کتاب‌ها منبع بسیار مناسبی برای دانشجویان علوم تربیتی و به ویژه رشته آموزش پیش‌دبستانی و دبستان است. دیدگاه‌ها و پیشنهادات خود را برای ما بفرستید.

ابراهیم اصلانی
دبیر پروژه

کودکانی که زبان مادری آنها فارسی است، بر هسته اصلی نظام زبان فارسی مسلط هستند. اما کودکانی که در مناطقی معروف به مناطق دو زبانه زندگی می‌کنند؛ اغلب گویشی غیرفارسی دارند. آنان در پیش از مدرسه پدیده‌های دنیای پیرامون خود را توسط گویش و زبان مادری خود شناخته و با آن زبان، ساخت زبانی در ذهن خود را جای داده‌اند. اصطلاح دوزبانه بودن برای جمع کثیری از این کودکان اصطلاح صحیحی نیست، زیرا دوزبانگی به افرادی گفته می‌شود که به هر دو زبان تسلط دارند.

در حالی که عده‌ای تا اندازه‌ای قادر به درک زبان فارسی هستند، ولی قادر به تکلم به آن نیستند. گروهی دیگر هستند که نه قادر به درک زبان فارسی و نه تکلم به آن‌اند. اگرچه عده‌ای از آنان با زبان فارسی آشنایی دارند و به عبارتی، دوزبانه هستند، ولی به هرحال جمع قابل توجهی در این مناطق در مدرسه با مشکلاتی روبه‌رو هستند. هدف این است که این کودکان ضمن حفظ زبان مادری خود، در پیش دبستان زبان فارسی را نیز بیاموزند و به اندازه کودکان فارسی زبان بر این زبان مسلط شوند و به کودکانی دو زبانه تبدیل گردند، تا هم برای برنامه‌های درسی مدرسه آماده شوند و هم در تعامل با یک فرد فارسی‌زبان. کودکان به دلیل انعطاف‌پذیری نیمکره‌های مغزی‌شان و همچنین بالا بودن قدرت اثرپذیری از محیط به راحتی قابل آموزش هستند. در کودکی انعطاف‌پذیری مغز کودکان این امکان را به آنان می‌دهد که به سهولت زبانهای دیگری را در یک مدت کوتاه بیاموزند. تجربه ثابت کرده است که کودکان در زبان آموزی زبان دوم و... با سهولت بیشتری نسبت به بزرگسالان، آنها را فرا می‌گیرند.

اطلاعات موجود در این کتاب، اگرچه برای مربیان و دست‌اندرکارانی که با کودکان مناطق دوزبانه این مرزوبوم سروکار دارند تدوین شده است، ولی در بسیاری موارد هم برای مربیانی که با کودکان فارسی زبان سروکار دارند، قابل استفاده است. اما میزان کاربرد آن برای هر دو گروه کودک متفاوت است.

از آن‌جا که کودکان فارسی زبان، با این زبان به میزان تجربیاتشان آشنا هستند، مطالب این کتاب بیشتر در جهت تقویت و توسعه زبان فارسی در آنها می‌تواند مفید واقع شود.

اما برای کودکان مناطق دو زبانه وضع به این گونه نیست. آنان به چیزی فراتر از تقویت زبانی نیازمند هستند. به عبارتی، آموزش زبان فارسی برای آنان مطرح است. با توجه به سعی در حفظ گویش محلی آنان و احترام هرچه تمام تر به این گنجینه های فرهنگی، بخش عمده مطالب این کتاب، می تواند راهنمایی برای مربیان ارجمند در مناطق دوزبانه واقع شود.

این کتاب در پنج بخش و شانزده فصل تهیه شده است. در بخش اول به کلیاتی درباره زبان اختصاص دارد که ابتدا به خصوصیات زبان انسانی مبنی بر مجهز بودن کودکان به دستگاه فراگیری زبان، خلاق بودن و قراردادی بودن آن و نیز به عنوان یک ابزار در رشد شناختی انسان، که عامل رشد دهنده تفکر و موجب رشد فرایندهای ذهنی مانند استدلال و حل مسئله است، اشاره دارد و هم چنین علاوه بر معرفی زبان اول، دوم، رسمی، زبان آموزشی و مهارت های زبان، به چرایی و دلایل اهمیت توجه به مهارت های شفاهی نسبت به مهارت های کتبی در پیش دبستان، به ویژه در مناطق دوزبانه، پرداخته است.

بخش دوم مشتمل بر دو فصل است. فصل نخست آن به پرورش مهارت های زبان برای کودکان فارسی زبان - که یکی از اهداف برنامه درسی پیش دبستانی است - اختصاص دارد. این هدف به تفصیل تبیین شده و در آن راهکارهای عملی به منظور تقویت و توسعه زبان فارسی و خلاقیت زبانی پیشنهاد شده است. فصل دوم این بخش، برنامه زبان آموزی کودکان در مناطق دوزبانه است که مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است.

بخش سوم درباره چگونگی طراحی و تولید یک فعالیت یادگیری و مراحل آن است. در این بخش، ابتدا به نحوه طراحی که مشتمل بر چگونگی انتخاب موضوع، تعیین اهداف، زمان و ساختار محتوایی که مرکب از واژگان، ساختارها و کارکردهای زبانی است؛ اشاره شده است. سپس به چگونگی تدوین یک فعالیت در سه مرحله پیش فعالیت، فعالیت اصلی و پس فعالیت پرداخته شده است. در این بخش، ضمن اشاره به ضوابط حاکم بر هر یک از مراحل ذکر شده، در انتهای فصل، چند نمونه فعالیت عملی نیز عرضه شده است.

بخش چهارم به عوامل مؤثر بر زبان آموزی با تأکید بر زبان دوم اختصاص دارد؛ که در

آن عواملی از قبیل دانسته‌های پیشین، زبان مادری، قابلیت بیش‌تر کودکان در یادگیری زبان دوم درج شده است. در این فصل ویژگیهای فردی همچون انگیزه، استعداد، اعتماد به نفس، سبکهای یادگیری که هر کدام عوامل تأثیرگذار بر زبان‌آموزی هستند، به تفصیل توضیح داده شده است. و در نهایت در بخش پنجم، انواع روشها و راهکارهای آموزش زبان در دو فصل روشهای ادراکی و روشهای ارتباطی بیان شده است.

امید است مخاطبان و خوانندگان این کتاب، ما را از پیشنهادهای و رهنمودهای ارزشمندشان بهره‌مند سازند.

در پایان از همکاریهای سرکارخانم حمیرا نیاورانی، آقای محمدرضا یوسفی که قصه «ننه جیران» را نوشته‌اند؛ آقای دریا افزون که فعالیت اصلی کاردستی را تدوین کرده‌اند و خانمها کبری مالمیر و مریم اسفندیاری که فعالیت نمایش خلاق را طراحی کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کنیم.

فریده عصاره - مونا بافته